

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΣ ΒΙΒΛΙΟΥ*

Ὁ Πρόεδρος τῆς Ἀκαδημίας κ. Ἑρρίκος Σκάσσης παρουσιάζων τὸ ὑπὸ τὸν συλλογικὸν τίτλον «*Μυστηριακαὶ Διατριβαὶ*» γαλλιστὶ ἐκδοθὲν πεντάτομον ἔργον τοῦ Σ. Μαγιάση εἶπε τὰ ἑξῆς:

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ παρουσιάσω ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω συλλογικὸν τίτλον πεντάτομον ἔργον ἐκδοθὲν γαλλιστὶ ὑπὸ Σωτηρίου Μαγιάση καὶ ὑπὸ τὴν γενικὴν ἐπικεφαλίδα *Bibliothèque d'Archéologie Orientale d'Athènes*.

Τὸ μνημειῶδες τοῦτο ἔργον τοῦ ἀειμνήστου Σωτηρίου Μαγιάση προῆλθεν ἐκ τοῦ ἑξῆς: Ὁ Μαγιάσης, ὡς ἀρχιτέκτων, ἠθέλησεν, ὡς ἔλεγε, νὰ ἀναζητήσῃ τὴν προέλευσιν τοῦ τεκτονισμοῦ καὶ ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῆς ἱστορίας τῶν ἐλευθέρων τεκτόνων, οἱ ὅποιοι συγκροτούμενοι εἰς συντεχνίας καὶ σωματεῖα περιήρχοντο τὸ πάλαι τὰς χώρας τοῦ ἀρχαίου κόσμου, τὴν Αἴγυπτον καὶ ἄλλας, ἔκτιζον ναοὺς καὶ ἱερὰ θεῶν, τάφους, πυραμίδας καὶ ἄλλα μνημεῖα. Ἐκ ταύτης τῆς μελέτης ὁ Μαγιάσης φαίνεται ὅτι παρεκινήθη εἰς τὸ νὰ μελετήσῃ τὴν θρησκείαν τῶν Αἰγυπτίων διὰ νὰ δυνήθῃ νὰ γνωρίσῃ καὶ νὰ ἐξηγήσῃ τὰ μυστήρια καὶ τὰ σύμβολα καὶ τὰς ἄλλας συμβολικὰς παραστάσεις καὶ πράξεις μὲ κεκρυμμένην σημασίαν, τὰ ὅποια εἶχον οἱ Αἰγύπτιοι. Ἠσχίσε τότε νὰ μελετᾷ τὰ ἐκ τῆς ἱερογλυφικῆς γραφῆς εἰς εὐρωπαϊκὰς γλώσσας μεταφρασμένα σκοτεινὰ καὶ σκοπίμως αἰνιγματώδη καὶ κεκρυμμένα αἰγυπτιακὰ κείμενα. Ταύτης τῆς μελέτης προῖον εἶναι τὸ παρὸν εἰς τὴν γαλλικὴν γλῶσσαν πεντάτομον ἔργον. Θὰ περιορισθῶ εἰς τοὺς τρεῖς πρώτους τόμους.

Ὁ πρῶτος τόμος φέρει τὸν τίτλον *Le Livre des Morts de l'Égypte ancienne est un livre d'initiation*. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Μαγιάση τὸ Βιβλίον τῶν Νεκρῶν εἶναι βιβλίον μνήσεως, εἶναι ἄθροισμα κειμένων διδασκαλίας καταλλήλων διὰ τὴν μύησιν, μεγίστη συλλογὴ κειμένων - συμβόλων, σειρὰ ὀνομάτων - συμβόλων, φράσεων - συμβόλων καὶ πράξεων μὲ κεκρυμμένην ἔννοιαν, μὲ ἄλλας λέξεις βιβλίον τῶν μυστηρίων, μιᾶς κεκρυμμένης καὶ κεκαλυμμένης διδασκαλίας. Ἡ μελέτη τοῦ Μαγιάση εἶναι μία δι' ἀναλύσεως προσπάθεια μερικῆς κατανοήσεως, ἡ ὅποια, ὡς λέγει, θὰ καταστήσῃ διαφανὲς τὸ ὅλον περιεχόμενον τοῦ σπουδαιότερου, τοῦ πνευματικωτέρου ἐκ τῶν ὑπαρχόντων κειμένων περὶ τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου, τοῦ Βιβλίου τῶν Νεκρῶν. Ὁ Μαγιάσης πάσας σχεδὸν τὰς ἀποδείξεις του ἀντλεῖ ἀπὸ αἰγυπτιακὰς πηγὰς, χωρὶς βεβαίως νὰ παραμελῇ νὰ ἀντλῇ καὶ ἀπὸ ἄλλας πηγὰς, ὅπου ἡ αἰγυπτιακὴ φιλοσοφία ἠδυνήθη νὰ διεισδύσῃ.

* Συνεδρία τῆς 7ης Μαρτίου 1968.

Ὁ δεύτερος τόμος, ὁ ὁποῖος φέρει τὸν τίτλον *Mystères et initiations de l'Égypte ancienne*, εἶναι συμπλήρωμα τοῦ Α' τόμου. Ἐπειδὴ εἰς τὴν ἀρχαίαν Αἴγυπτον ὑπῆρχον, λέγει, συμβολικὰ δράματα σκηρικῶς ἐμφανιζόμενα, τὰ μυστήρια, ἐμπνεόμενα ἀπὸ τὰς περὶ τῶν θεῶν παραδόσεις καὶ ἐρμηνευόμενα ἀπὸ ἱερεῖς καὶ ἱερείας ἠθοποιούς, γεννῶνται τὰ ἐξῆς ἐρωτήματα: ταῦτα τὰ δράματα εἶχον ἱερὰν σημασίαν ἀλλὰ κεκρυμμένην, κεκαλυμμένην, ὑψηλῆς θεολογικῆς καὶ διδακτικῆς ἀξίας; Οἱ Αἰγύπτιοι μετεχειρίζοντο σύμβολα (λέξεις αἰνιγματώδεις, πράξεις σκηρικῆς, σχήματα καὶ ἀντικείμενα) διὰ νὰ ἀποκρύπτουν κάποιαν ἀξιόλογον ἰδέαν, κάποιαν ἱερὰν καὶ ὑπερκειμένην διδασκαλίαν; Ὑπῆρχον θρησκευτικὰ τελεταί, τῶν ὁποίων ὁ θεουργικὸς σκοπὸς ἦτο κεκαλυμμένος εἰς τοὺς ἀμύητους; Ὑπῆρχον ἐξ ἄλλου πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἐλάμβανον τὴν ἀποκάλυψιν ταύτης τῆς κεκρυμμένης ἀληθείας, ταύτης τῆς ἱερᾶς διδασκαλίας καὶ ὠφελοῦντο ἐξ αὐτῆς καὶ εἰς τὰ ὁποῖα, ἐπειδὴ ἦτο ἱερὰ, ἀπεκαλύπτετο ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῆς μυστικότητος; Συντόμως ὑπῆρχεν εἰς τὴν Αἴγυπτον τῶν Φαραῶ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὀνομάζομεν «ἱερὰν μῆσιν» ὑπὸ τὴν νεωτέραν σημασίαν τῆς λέξεως; Εἰς ταῦτα τὰ ἐρωτήματα ὁ Μαγιάσης ἀπαντᾷ: Ἡ Αἴγυπτος ὑπῆρξεν ἡ μήτηρ τῶν μυστηρίων. Ἐλαβε τὴν περὶ ψυχῆς ἀποκάλυψιν, ἥτοι τὴν περὶ τῆς θείας προελεύσεώς της, τοῦ φωτός της, τῆς φύσεώς της, τῶν ἱκανότητων της, τοῦ γίνεσθαι αὐτῆς, τὴν ἀποκάλυψιν δὲ ταύτην μετέτρεψεν εἰς μύθους δημιουργήσασα τὴν θεότητα ψυχὴν πάσχουσαν, θνήσκουσαν, ἀνισταμένην, θεοποιουμένην, τέλος δὲ προαγομένην εἰς ἀνώτατον κριτὴν. Ὅθεν συνέστησε τὰς τελετὰς τῶν μυστηρίων τῇ βοηθείᾳ μύθων, μύθων εἰκονικῶν, ἵνα καλύψῃ δι' αὐτῶν τὴν οὐρανόπεμπτον ταύτην ἀποκάλυψιν καὶ προτείνῃ τὴν διὰ τῆς σοφίας της θρέψιν. Ἄλλως τε ἐκ τῶν μυστηρίων τούτων ἀπορρέει μεγάλη ἠθικότης, ἰδίᾳ ἡ ἀναφερομένη εἰς τὴν ἀξίαν τῆς ἐπιγείου ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐδραιώνουσα τὸν κοινωνικὸν βίον τοῦ πρωτοπαίρου πολιτισμοῦ. Ἐπίσης ἡ Αἴγυπτος ἐξύψωσε τὴν λατρείαν τῆς Ἰσιδος, θεϊκῆς μητρὸς, ἀδελφῆς καὶ συζύγου, γυναικὸς ἀρωγοῦ καθ' οἷονδὴποτε σύνδεσμον αὐτῆς πρὸς τὸν ἄνδρα, μητρικὸν, ἀδελφικὸν ἢ συζυγικόν, ἀχωρίστου ἀπὸ πάσης ψυχῆς ἀκολουθούσης τὴν ἰδίαν ἐξελικτικὴν ὁδὸν τοῦ πάθους πρὸς τὴν ἀγιότητα (σ. 121). Καὶ τελικῶς ἀναφέρομεν τὸν συνοπτικὸν ἐπίλογον τοῦ συγγραφέως.

Ἡ θρησκεία τῆς φαραωνικῆς Αἰγύπτου, κατὰ τὸν Σωτ. Μαγιάσην, ὑπῆρξεν ἀναμφισβητήτως θρησκεία μυστηρίων. Τὸ μυστήριον εἶναι πρᾶξις σκηρικῆ, κυρίως συμβολικῆ, τοῦ ὁποίου θέμα εἶναι ὁ ἄγνωστος κόσμος τῶν θεῶν καὶ τῶν ψυχῶν, ἡ ὑπερέχουσα καὶ κεκαλυμμένη φύσις, πρᾶξις σκηρικῆ, συνισταμένη ἐκ λόγων, χειρονομιῶν καὶ κινήσεων ἐχουσῶν ἔννοιαν ἀπόκρυφον, αἰνιγματικῶν καὶ ἀπαιτουσῶν ἐξηγήσιν ἐξαρτωμένην ἀπ' αὐτῶν. Ὁ πόθος τοῦ ἀποκρύφου καὶ τοῦ κεκαλυμμένου

ἐδημιούργησε τὸ σύμβολον καὶ τὸ αἶνιγμα, πρῶτον μὲν τὸ μυστήριον, ὕστερον δὲ τὴν ἐρμηνεϊάν, τὴν ἀποκάλυψιν καὶ τὴν μύησιν συνυπαρχούσας. Τὸ μυστήριον προαπαιτεῖ τὴν μύησιν, διαθέτει καὶ καλεῖ εἰς ἀναζήτησιν καὶ ἀποκάλυψιν τῆς συγκαλυπτομένης ἀληθείας, ὅθεν δὲν ὑπάρχουν μυστήρια ἄνευ ἐρμηνεΐας καὶ μυσήσεως. Ἀπὸ τῆς πρώτης μέχρι τῆς τελευταίας σελίδος τοῦ ἔργου μου, γράφει ὁ Μαγιάσης, ἀνεφέραμεν πολλὰς τελετὰς ἐχούσας δρᾶσιν σκηνικὴν, τῶν ὁποίων προοτεινάμεν ἐρμηνεϊάν τινά, ὡς εἶναι π.χ. ἡ νεκρώσιμος ἀκολουθία, τελετὴ μυσταγωγικὴ τοῦ θανόντος, ἡ τελετὴ τοῦ κρυστάλλου τῆς περιστροφῆς, ἡ γέννησις τοῦ Ὁρου, αἱ τελεταὶ τῆς στέψεως κτλ. Ἡ μύησις ἐξύψωσε καὶ ἐξηγήασε τὸ μυστήριον, ἄλλως τε συνιστᾷ τὸ μεγαλύτερον, δυσκολώτερον καὶ σπουδαιότερον μέρος, τὸ μέρος τὸ ἀποκαλυπτικὸν τῆς μυστηριώδους αἰγυπτιακῆς θρησκείας. Ἡ μύησις ἐτελεῖτο ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τῆς τηρήσεως τοῦ ἀπορρήτου, τηρήσεως ἀναλόγου πρὸς τὴν ἀξίαν, τὴν ὁποίαν ἀπέδιδεν εἰς αὐτὴν ὁ ἐξ αὐτῆς ὠφελούμενος. Τὸ σύνολον τοῦτο μυστηρίου καὶ μυσήσεως τὸ συνηντήσαμεν πληρῆς ὑπέροχον καὶ λαμπρὸν εἰς τὴν ἀρχαίαν Αἴγυπτον.

Ὁ Μαγιάσης ἐπεξετέινε τὰς μελέτας του καὶ εἰς τὴν θρησκείαν ἄλλων λαῶν. Οὕτω ἔχομεν τὸν τρίτον τόμον μὲ τὸν τίτλον *Mystères et initiations dans la pré-histoire et protohistoire de l'ante-diluvien Sumer-Babylone. La familiarité divine originelle*. Οἱ ἀναδιφῶντες τὰς πλέον ἀρχικὰς ἐπιγραφάς, λέγει, μένουں κατάπληκτοι, διότι εὐρίσκονται ἐνώπιον ἐνὸς πνευματικοῦ πολιτισμοῦ, μιᾶς θρησκευτικῆς φιλοσοφίας, ἐνώπιον θεωριῶν περὶ τῆς φύσεως τῶν θεῶν, περὶ τῶν θεῶν δυνάμεων, περὶ τῆς φύσεως τῆς ψυχῆς, τῆς ἐλεύσεώς της, τῆς γενέσεώς της καὶ τῶν σχέσεών της μὲ τοὺς θεοὺς, ἐνώπιον ἐορτῶν καὶ θρησκευτικῶν τελετῶν . . . Κατὰ τὸν Μαγιάσην ἡ συμβολή, τὴν ὁποίαν παρέσχεν εἰς τὴν φιλοσοφίαν ἢ φιλοσοφία τῶν Αἰγυπτίων, τότε μόνον θὰ ἐκτιμηθῇ δεόντως, ὅταν ἐρμηνευθῶσι κατὰ τρόπον ἱκανοποιητικὸν τὰ αἰνιγματικά καὶ μυσταγωγικά θρησκευτικά κείμενα. Ἡ συνήθεια τοῦ καλύπτειν τὴν φιλοσοφίαν διὰ σκότους καὶ αἰνιγμάτων καὶ τοῦ ὀμιλεῖν διὰ συμβόλων ἀνάγεται εἰς τὴν ἄπω ἀρχαιότητα, οἱ δὲ Αἰγύπτιοι διατηροῦσι τὴν τοιοῦτου τρόπου διδασκαλίαν τῆς φιλοσοφίας εἰς τὰ ἄδυστα τῶν ναῶν των (σ. 201).

Ἡ ἀρχαϊκὴ οἰκειότης τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ θεῖον εἶναι ἀκόμη ἄλλη ἀφορμὴ ἐκπλήξεως. Πάντα ταῦτα προσελκύουν τὴν προσοχήν, τὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὸν θαυμασμόν.

Τὸ λαμπρὸν τοῦτο μνημεῖον, τὸ ὁποῖον κατέλειπεν ὁ ἀείμνηστος Σωτήριος Μαγιάσης, μαρτυρεῖ περὶ τῆς μεγάλης του φίλοπονίας, τῆς μεγάλης του πολυμαθείας καὶ τῆς μεγάλης του κριτικῆς ὀξυνοίας.

Εὐδοκίμως εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐκτυπώσεως τοῦ τελευταίου βου τόμου τῶν

πεντατόμων μελετῶν του, ὡς γίνεται μνεία ἐν ἀρχῇ τοῦ 5ου τόμου, τὸν εὔφρον ὁ θάνατος. Ἐφῆκε δὲ ἐν προπαρασκευῇ καὶ τὰ ἐξῆς: *Mystères et initiations protohelléniques*.

Ἐὶς τὸ Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Σπ. Μαρινᾶτος** παρουσιάζων τὸ αὐτὸ ὡς ἄνω ἔργον τοῦ Σ. Μ α γ ι ᾶ σ η εἶπε τὰ ἐξῆς:

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ παρουσιάσω ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω συλλογικὸν τίτλον πεντάτομον ἔργον ἐκδοθὲν γαλλιστὶ ὑπὸ Σωτηρίου Μαγιάση καὶ ὑπὸ τὴν γενικὴν ἐπικεφαλίδα *Bibliothèque d'Archéologie Orientale d'Athènes*.

Ἐὶς τὸν πρῶτον τόμον, ὑπὸ τὸν τίτλον *Le Livre des Morts*, ἐξεδόθη τῷ 1955. Ἐὶς κύριον θέμα ἔχει τὰ νεκρικῆς χρήσεως πανάρχαια Αἰγυπτιακὰ «Κείμενα τῶν Πυραμίδων», ἅτινα βραδύτερον ηὔξηθησαν βαθμηδὸν εἰς ὀλόκληρον βιβλίον, τὸ λεγόμενον Βιβλίον τῶν Νεκρῶν.

Ἐὶς τὸν συγγραφεὺς μετὰ μεγάλης φιλοπονίας καὶ προσπαθῶν πάντοτε νὰ ἐφαρμόζη ἐπιστημονικὴν ἀκριβολογίαν, ὡς κυρίαν προσπάθειαν προβάλλει τὴν Μυστηριακὴν φύσιν τῶν κειμένων. Ἐξετάζει καὶ φιλολογικὰ ἀκόμη προβλήματα, ὡς τὰς γλώσσας (ἤτοι σπανίας λέξεις), τῶν κειμένων. Στοχαζόμενος εὐρυτάτης προβολῆς, κατολισθαίνει εἰς τὸν Μωϋσέα, εἰς τὸν Ὁρφέα, τὸν Ὀμηρον, Θαλῆν, Σόλωνα, Πυθαγόραν κλπ., κατόπιν εἰς τὸ κοσμικὸν φῶν, εἰς τὸν μῦθον τοῦ Ὀσίριδος, εἰς τοὺς καθαροὺς καὶ οὕτω καθεξῆς, μέχρις οὗτου χάνεται ἐντὸς τῶν σκοτεινῶν πλαισίων τῆς μυστηριακῆς θεωρήσεως. Ταύτην ἐπεκτείνει μέχρι καὶ τῆς Ἐλευσίνος εἰς τὰς 591 σελίδας τοῦ κειμένου του, αἷς ἔπονται καὶ πίνακες καὶ λεξιλόγια.

Μετὰ δύο ἔτη (1957) ἐπακολουθεῖ ὁ δεῦτερος τόμος, *Mystères et initiations de l'Égypte ancienne*, ἐκ σελίδων 654 ἐν συνόλῳ. Ἐν εὐσυνειδήτῳ ἀνασκοπήσει, ἥτις βροῖται ἐξ ἑκατοντάδων παραπομπῶν, ἐκτίθενται πάντα τὰ συναφῆ θέματα, ὡς εἶναι ἡ μυστικότης τῶν μυστηρίων, οἱ ναοί, οἱ θεοὶ, ὁ ῥόλος τοῦ Ὀσίριδος, καὶ τῶν θεῶν τῆς μυστηριακῆς μνήσεως, τοῦ Θῶτ, τῆς Ἰσίδος, τοῦ Ὀσίριδος καὶ τοῦ Ὁρον, τοῦ Ἀνούβιδος. Γίνεται λόγος περὶ μυουμένων, περιγράφονται οἱ ναοὶ καὶ αἱ πυραμίδες, αἱ ζωγραφικαὶ διακοσμήσεις καὶ αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν ἀπεράντων τούτων οἰκοδομημάτων, τὰ κοσμήματα, τὰ σύμβολα καὶ πᾶν δυνάμενον νὰ περιγραφῆ ὡς σχετιζόμενον πρὸς τὸν μυστηριακὸν ἕλιγον.

Μετὰ τὸν δεῦτερον τόμον οἱ ἐπόμενοι δὲν φέρουσι χρονολογίαν. Ἐὶς τὸν τρίτον τόμον, ἔτι ὀγκωδέστερος (σελίδες 702), φέρει τὸν τίτλον *Mystères et initiations dans la Préhistoire et Protohistoire*. Ἐὶς τὸν πρόλογον πάντως φέρει χρονολογίαν

1961. Ὡς ἤδη ὁ τίτλος δηλοποιεῖ, ἡ ἔρευνα ἀρχεται ἀπὸ τῆς Προκατακλυσμαίας ἐποχῆς καὶ λήγει εἰς τοὺς Σουμερίους καὶ Βαβυλωνίους. Ὁ συγγραφεὺς ἀνευρίσκει καὶ ἐδῶ πανταχοῦ καὶ παρακολουθεῖ τὸ μυστηριακὸν κίνητρον, τεκμηριούμενον ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας καὶ τοὺς Χριστιανούς συγγραφεῖς, ἀπὸ τὴν σφηνοειδῆ φιλολογίαν, ἀπὸ τοὺς Zikkurat - τοὺς Πύργους τῶν ναῶν - καὶ αὐτοὺς τούτους τοὺς ναοὺς. Πασίγνωστα ὀνόματα θεῶν καὶ ἡρώων τῆς ἐν λόγῳ περιοχῆς, ὡς ὁ Μαρδουκ καὶ ὁ Ταμμούζ, εἶναι φυσικῶ τῷ λόγῳ τὰ κεντρικὰ πρόσωπα. Ὁ συγγραφεὺς ἀντλεῖ ἀδεῶς ἐκ πάσης πηγῆς. Ὁ Πυθαγόρας διὰ τὸν συγγραφέα ἐπεσκέφθη τὴν Χαλδαίαν, διότι «σὺν Καμβύσῃ αἰχμαλωτισθεὶς εἰς Βαβυλῶνα ἀνήχθη, κάκει τοῖς μάγοις ἀσμένους ἄσμενος συνδιατρίψας...» ἔμαθε τὰ περὶ ἀριθμῶν καὶ μουσικῆς καὶ συνητήθη μάλιστα μετὰ τοῦ Ζωροάστρου. Βεβαίως οἱ βίοι τοῦ Πυθαγόρου ἀναφέρουν καὶ ταῦτα καὶ ἄλλα τέρατα, καὶ σημεῖα, ἀλλ' εἶναι ἱστορικῶς ἀναμφισβήτητον, ὅτι ἡ θρυλουμένη συνάντησις εἶναι τυπικὸς ὑστερότερος μῦθος, διότι οὔτε ὁ Πυθαγόρας οὔτε ὁ Ζαρατούστρας ἐπάτησαν ποτὲ τὸν πόδα εἰς Βαβυλῶνα. Ὁ συγγραφεὺς ἐκτείνεται εὐρέως εἰς τὸν βίον, τοὺς θεσμούς καὶ τὴν θεολογίαν τῆς Βαβυλωνίας, θησαυρίζων πλῆθος ὠφελίμων γνώσεων εἰς τὰς σελίδας τοῦ βιβλίου.

Ὁ τέταρτος τόμος ἐπιγράφεται *Architecture, Religion, Symbolisme* καὶ ὁ πρόλογος χρονολογεῖται κατ' Ἰούνιον 1964. Ἐνταῦθα ὁ συγγραφεὺς ὑπογράφει τὸν πρόλογον καὶ ἐκεῖθεν μανθάνομεν ὅτι ἦτο ἀρχιτέκτων.

Ὁ τόμος οὗτος (σελίδες 705) εἶναι πλουσιώτατα εἰκονογραφημένος· 613 εἰκόνες ἐν συνόλῳ πάσης φύσεως καὶ ἐκ παντὸς πολιτισμοῦ προσάγονται καὶ ἐρμηνεύεται ἡ ἱερὰ ἢ συμβολικὴ αὐτῶν σημασία. Οἱ τίτλοι ἐνίοτε εἶναι ἀσυνήθεις, διότι δὲν βλέπει τις ποίαν σημασίαν βαθυτέραν δύναται νὰ ἔχουν μερικὰ ὄπλα ἢ ἔργα· λεῖα ἢ στοιχειώδεις ζωγραφίαι. Χρησιμοποιοῦνται δὲ καὶ μερικὰ ἔργα, ἅτινα μετὰ βεβαιότητος εἶναι κίβδηλα. Ἐν τῷ συνόλῳ ὅμως ἡ παράθεσις τῶν ἑκατοντάδων διαφορωτάτων θεμάτων ἀποβαίνει χρήσιμος. Ἰδιαίτερος πρέπει νὰ μνημονευθῇ μία σειρά ἀτομικῶν ἰχνογραφημάτων τοῦ συγγραφέως, ἅτινα ἐπιζητοῦν νὰ μεταφράσουν εἰς σημερινούς ρυθμούς τὰ ἱερὰ οἰκοδομήματα καὶ τοὺς βωμοὺς τῆς Μινωϊκῆς Κρήτης (σ. 157 - 171).

Ὁ πέμπτος καὶ τελευταῖος τόμος (σελίδες 565) ἀποτελεῖ συνέχειαν τοῦ προηγούμενου, ἀλλ' ἀφιεροῦται εἰδικῶς εἰς τὸν λίθον καὶ τὰ λίθινα κατασκευάσματα, ἐξεδόθη δὲ τὸν Μάρτιον τοῦ 1966. Τὸ ἔργον ἀρχίζει μὲ τοὺς βαϊτύλους, τὰ ὄρη, τὰς μορφὰς τὰς ἐσκαλισμένας εἰς τοὺς βράχους καὶ τὰ μοναστήρια τὰ ἐκτισμένα ἐπὶ μετεωρικῶν βράχων, ἢ δὲ παράθεσις αὕτη εἶναι πράγματι ὑποβλητικὴ. Προχωρεῖ εἶτα εἰς τὰ μεγαλιθικὰ μνημεῖα, τὰ menhirs, τοὺς μετεωρίτας καὶ γενικῶς

τούς ἱεροὺς λίθους, ἄκμονας, μύδρους καὶ κεραύνια, διὰ τὰ καταλήξει εἰς τοὺς βωμοὺς καὶ παντὸς ἄλλου εἴδους λίθινα κατασκευάσματα ἢ σύμβολα παρὰ πᾶσι σχεδὸν τοῖς λαοῖς.

Τὸ ἔργον τοῦ Μαγιάση δὲν παρουσιάζεται βεβαίως ὡς ἔργον ἐπιστημονικῆς καὶ κριτικῆς ἐρεῦνης ἐνταῦθα. Εἶναι ἐν τούτοις καταπληκτικὸν δεῖγμα φιλοπονίας, εὐρυμαθείας καὶ ἀκαμάτου συλλογῆς παντοιοτάτου ὕλικου. Ἐνθυμίζει ἐν πολλοῖς τὸ μέγα τρίτομον ἔργον τοῦ Cook περὶ Αἰγύπτου. Ὁ ἀείμνηστος ἐρευνητὴς ἐκληροδότησε τὴν βιβλιοθήκην αὐτοῦ ὁμοῦ μετὰ τῆς δελτιοθήκης εἰς τὸ Ἐθνικὸν Μουσεῖον τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ δελτιοθήκη εἶναι ἀξιοθαύμαστον ἔργον τάξεως καὶ φιλοπονίας, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ χρησιμεύσῃ εἰς πάντα ἐρευνητήν. Ἡ παροῦσα βραχεῖα ἀνακοίνωσις ἄς θεωρηθῇ φόρος τιμῆς πρὸς τὴν ἀκάματον διάθεσιν καὶ τὴν εὐγενῆ χειρονομίαν τοῦ ἐκλιπόντος λογίου.

Μετὰ τὴν ὡς ἄνω διπλῆν παρουσίαν τοῦ μνημονευθέντος ἔργου ὁ Γεν. Γραμματεὺς Ἀκαδημαϊκὸς κ. **Ἰω. Θεοδωρακόπουλος** λαβὼν τὸν λόγον εἶπε τὰ ἑξῆς :

Κύριε Πρόεδρε, Κύριοι Συνάδελφοι,

Ἐπιθυμῶ, ἐξ ἀφορμῆς τῶν δύο ἀνακοινώσεων σχετικῶς πρὸς τὸ ἔργον τοῦ ἀειμνήστου Μαγιάση, δηλαδὴ τῆς ἀνακοινώσεως τοῦ Προέδρου κ. Σκάσση καὶ τοῦ συναδέλφου κ. Μαρινάτου, νὰ τονίσω ὠρισμένα κύρια σημεῖα τῆς βασικῆς διαφορᾶς μεταξὺ τῶν δύο πολιτισμῶν ἥτοι τοῦ Αἰγυπτιακοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ.

Κύριον γνώρισμα τοῦ Αἰγυπτιακοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ὅτι ἡ σοφία τοῦ πολιτισμοῦ τούτου ἦτο ἀπόκρυφος, δηλαδὴ ὠρισμένοι μόνον καὶ συγκεκριμένως οἱ ἱερεῖς ἦσαν οἱ φορεῖς αὐτῆς τῆς ἀποκρύφου σοφίας. Ἐξ ἀντιθέτου κύριον γνώρισμα τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ὅτι ἡ γνῶσις, δηλαδὴ ἡ Ἐπιστήμη καὶ ἡ Φιλοσοφία, εἶναι φανερά καὶ ὄχι ἀπόκρυφος. Ὁ Ἡράκλειτος ὀμιλεῖ περὶ τοῦ κοινοῦ λόγου τὸν ὁποῖον οἱ ἄνθρωποι καλοῦνται νὰ ἐννοήσουν.

Ἄλλο κύριον γνώρισμα τοῦ Αἰγυπτιακοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἰς αὐτὸν δὲν ἔχει πλήρως ἐλευθερωθῆ καὶ τοῦτο σημαίνει ὅτι δὲν ἔχει φθάσει εἰς πλήρη αὐτοσυνειδησίαν. Τοῦτο ἀποδεικνύεται ἀντικειμενικῶς καὶ ἀπὸ τὴν τέχνην, ἢ ὁποῖα δὲν κατώρθωσε νὰ δημιουργήσῃ τύπον ἰδανικὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ παρέστησε μόνον συγκεκριμένους αἰγυπτίους συνδεδεμένους μὲ συγκεκριμένον τόπον καὶ χρόνον.

Ἀντιθέτως ἡ Ἑλληνικὴ Τέχνη παρέστησε, καὶ μάλιστα κατὰ τρόπον κλασσικόν, ἰδανικὸν τύπον ἀνθρώπου.

Τέλος, ἄλλο διακριτικὸν γνώρισμα τοῦ Αἰγυπτιακοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ὅτι οὗτος δὲν κατώρθωσε νὰ συλλάβῃ τὴν ἔννοιαν τῆς ψυχῆς καθαρὰν, δηλαδὴ ἀπηλλαγμένην παντὸς ὕλικοῦ στοιχείου, ἐνῶ ἀντιθέτως οἱ Ἕλληνες καὶ συγκεκριμένως ὁ Πλάτων ἀπήλλαξε τὴν ἔννοιαν τῆς ψυχῆς παντὸς ὕλικοῦ στοιχείου. Ψυχὴ ἐδῶ εἶναι τὸ ὕλικόν ὑποκείμενον τὸ ὁποῖον ἔχει γνῶσιν ἑαυτοῦ καὶ τοῦ κόσμου.

Ἐπιθυμῶ ἐπίσης νὰ παρατηρήσω ὅτι ὑπάρχει καὶ μία ἄλλη διαφορὰ βασικὴ μεταξὺ ὅλων τῶν προελληνικῶν πολιτισμῶν καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ, δηλαδὴ ὅτι, ἐνῶ οἱ πολιτισμοὶ αὗτοὶ ἦσαν μεγάλοι πολιτισμοί, πολιτισμοὶ ὑψηλοί, ὁμως δὲν ἔγραψαν τὴν ἱστορίαν τῆς ζωῆς των, ἐνῶ ἀντιθέτως οἱ Ἕλληνες ἔπραξαν καὶ τὰ δύο, δηλαδὴ καὶ ἐδημιούργησαν πολιτισμὸν καὶ ἔγραψαν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ των. Τὴν ἱστορίαν τῶν προελληνικῶν πολιτισμῶν ὅλων ἀνεξαιρέτως τὴν ἔγραψαν οἱ νεότεροι Εὐρωπαῖοι. Τολμῶ μάλιστα νὰ εἶπω ὅτι τὴν ἱστορίαν ὅλων τῶν ἐξευρωπαϊκῶν λαῶν τὴν γνωρίζομεν ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαίους.
